

از مقاومت ملی به جنبش جهانی

درآمدی بر دیوارنگاری فلسطینی

هیو لووات / ترجمه‌ی عباس شهرابی فراهانی

1

با جستجویی در گوگل و شبکه‌های اجتماعی مثل فیسبوک و توئیتر می‌بینیم که «بنکسی»، دیوارنگار مشهور انگلیسی، توجه جهانیان را دوباره به غزه و وضع فلاکت‌بار ساکنین‌اش جلب کرده است. این امر به شدت ضروری می‌نمود، با گذشت شش ماه از طولانی‌ترین و خون‌بارترین دور حملات اسرائیل به غزه مسئله‌ی این منطقه از دستورکار سیاست خارجی جامعه‌ی بین‌الملل خارج شده بود – حتی با وجود این‌که این منطقه ویران‌شده در شرف حمله‌ای دیگر از سوی اسرائیل قرار گرفته است. با این حال علی‌رغم این ویرانی، یا شاید به علت آن، هنر شهری در آنجا شکوفا شده است.

نمایشگاه دیوارنگاری غزه، دانشگاه بیرزیت

حتی پیش از سفر اخیر بنسکی به غزه، دیوارنگاری فلسطینی پیش‌تر به درجه‌ی بالایی از پالودگی زیباشناختی رسیده بود. در واقع، تکوین و رشد دیوارنگاری در فلسطین را می‌توان تا انتفاضه اول پی گرفت؛ در آن زمان، دیوارنگاری بخش جدایی‌ناپذیر جنبش مقاومت ملی و استراتژی نافرمانی مدنی علیه اشغالگری اسرائیل بود. با این حال، بنکسی و دیگر هنرمندان خارجی، هنرمندان بومی فلسطین را با بینشی خاص نسبت به آخرین تکنیک‌ها و جریان‌ها مجهز کرده‌اند. این امر فرمی منحصر به فرد از دیوارنگاری را ایجاد کرده که زیباشناسی بومی و جهانی را در هم آمیخته است.

دیوار اسرائیلی در ایست بازرسی قلندیا، کرانه‌ی باختری

2

کرانه‌ی باختری، اگر نه در کل جهان، دست‌کم در جهان عرب به یکی از مهم‌ترین صحنه‌های دیوارنگاری بدل شده و مثال‌های درخشانی از فرم‌های گوناگون برای اجرای دیوارنگاری عرضه می‌کند.

ساختن روایتی ملی از مقاومت

خاستگاه دیوارنگاری فلسطینی به انتفاضه اول بازمی‌گردد که در آن همچون ابزاری برای بیان هویت فلسطینی به کار می‌رفت. با توجه به حملات گسترده‌ی اسرائیل به ناسیونالیسم فلسطینی، و همچنین منع پرچم فلسطین و ابراز وفاداری به سازمان‌های سیاسی فلسطینی در این دوره، اهمیت دیوارنگاری‌ها دوچندان می‌شود.

رام‌الله

در نتیجه، دیوارنگاری یکی از معدود کانال‌های مسدودنشده‌ای بود که از مجرای آن فلسطینی‌ها می‌توانستند هویت فلسطینی سرکوب‌شده‌شان را بدون ترس از انتقام‌گیری اسرائیلی‌ها بیان کنند.

رام‌الله، «تو هرگز تنها نیستی»

با پایان انتفاضه اول، دیوارنگاری در کرانه‌ی باختری، گذاری زیباشناختی را به فراسوی عبارات ساده و نوشته‌های عجله‌ای تجربه کرد و بیش‌تر بر قطعات دیداری جذاب متمرکز شد. باین‌حال، این‌ها ارزش خود را به‌مثابه‌ی زیرمتن‌هایی ادبی که برای مخاطب فلسطینی قابل خواندن و رمزگشایی باشند، حفظ کردند.

3

رام‌الله، مبارزی نقاب‌دار با کلید و قلم در دستانش

بخش اعظم این زیباشناختی‌سازی‌های دیداری عبارت بود از کاربرد نمادهای مردمی و عامیانه‌ی فلسطینی، مثلاً استفاده‌ی فراوان از تصویر نقشه‌ی فلسطین پیش از ۱۹۴۸، مسجد الاقصی و تصویر پُرکاربرد کلید که نماد حق پناهندگان بر بازگشت به خانه‌هایشان، تصویر چفیه‌ی سفید و مشکی که نمایانگر ناسیونالیسم فلسطینی بود، و همچنین درخت زیتون فهم فلسطینیان از پایداری را نشان می‌داد.

رام‌الله، طرح مشهور «حنظله»

اما بدون شک، محبوب‌ترین نماد، تصویر پسر بچه‌ای ده‌ساله به نام حنظله است. این تصویر که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۹ توسط کاریکاتوریست و روزنامه‌نگار فلسطینی، ناجی العلی، کشیده شد، حالت پُشت به بیننده، با دستانی حلقه‌زده در پُشت کمرش، دارد. از آن زمان تاکنون، حنظله با مقاومت غیرخشونت‌آمیز فلسطینیان مترادف شده، و اخیراً به نماد فرهنگ هیپ‌هاپ فلسطینی بدل شده است.

4

اردوگاه پناهندگان «عایده» در بیت‌لحم

بخشی از جذابیت گسترده‌ی این موضوعات برای دیوارنگاران، قابلیت تولید یک واکنش عاطفی عمیق از طریق تصاویر نسبتاً ساده‌ای است که به‌سادگی، حتی توسط ناواردها، بازتولید می‌شوند. مهم‌تر این که، این تصاویر از سوی فلسطینیان – هم فلسطینیان اسرائیل، هم در سرزمین‌های فلسطینی و هم در بین فلسطینیان دور از وطن – به‌راحتی پذیرفته و فهمیده می‌شوند، زیرا بخش جدایی‌ناپذیری میراث فرهنگی مشترک فلسطینیان هستند. این تصاویر به‌خودی‌خود نوشته‌هایی مخفی را دربردارند که قادرند با

ساختن اجتماعی خیالی (imagined community) در پیوند با یک هویت فضایی مشترک و رنج‌های جمعی و فقدان‌های فردی، فلسطینیان را حول یک گفتمان ملی بسیج کنند.

شعار سیاسی در حمایت از تأسیس «جبهه‌ی دموکراتیک برای آزادی فلسطین» (DFLP)

سیاسی‌سازی دیوارنگاری

همانطور که شعارهای سیاسی بی‌شمار بر دیوارهای فلسطین گواهی می‌دهند، دیوارنگاری نیز تحت سیطره‌ی گروه‌های سیاسی فلسطینی مثل «جبهه‌ی خلق برای آزادی فلسطین» (PFLP)، «جبهه‌ی دموکراتیک برای آزادی فلسطین» (DFLP)، «فتح» و «حماس» درآمده است. این گروه‌ها، دیوارنگاری را وسیله‌ای مؤثر برای گسترش پروپاگاندای خود می‌بینند.

بیت‌لحم، رهبران و شهدای «جبهه‌ی خلق»

دیوارنگاری‌ها رهبران و شهدای گروه‌های سیاسی فلسطینی را می‌ستایند و بر نقش تاریخی‌شان در مبارزه‌ی فلسطینیان تأکید می‌کنند. به‌ویژه، «حماس» با ایجاد آکادمی‌ها هنر – که دیوارنگاران می‌توانند مجوز دیوارنگاری به نمایندگی از جنبش اسلامی بگیرند – نقشی عمده در گسترش دیوارنگاری داشته است.

رام‌الله، دیوارنگاری‌هایی در حمایت از «فتح» و بریگاد «شهدای الاقصی»

جناح‌های سیاسی غالباً دیوارنگاران را مأمور ثبت نام آن جناح‌ها بر دیوارهای محله‌ها می‌کنند، تا حضور خود را نشان دهند. این «نبرد دیوارنگاری‌ها» نشانه‌ی بارز نبرد قدرت نامرئی میان جناح‌های رقیب، در سطوح پایین است و به تعریف سازماندهی فضایی قدرت کمک می‌کند.

نام «فتح» بر روی نام «جبهه‌ی خلق» حک شده است.

سرعت و تأثیرگذاری شدید نوشتن نام‌ها در محله‌های متخاصم، به‌ویژه برای فعالیت‌های سیاسی سازمان‌های «زیرزمینی» مثل «حماس» و «جهاد اسلامی» اهمیت دارد، زیرا در کرانه‌ی باختری توسط حزب حاکم «فتح» سرکوب می‌شوند.

بخشی از دیوار اسرائیلی در بیت‌لحم

کالایی سازی و مصرف جهانی

سفر بنکسی به کرانه‌ی باختری در سال ۲۰۰۵، تأثیری دگرگون‌کننده بر دیوارنگاری بومی فلسطین داشت. دیوارهای جداکننده‌ی اسرائیلی منبعی غنی از امکان‌های هنری را برای هنرمندان خارجی – که از زمان سقوط دیوار برلین رها شده بودند – فراهم کردند، به‌طوری‌که در عمل به مقصد اصلی دیوارنگاری در جهان بدل شدند.

دیوارنگاره‌ی «بریگاد فلسطینی-کاستیلی» در بیت‌لحم

7 تصاویر مورد استفاده‌ی این هنرمندان حس همبستگی با فلسطینی‌ها و همبستگی میان فلسطینی‌ها و دیگر مبارزات ملی در سرتاسر جهان را نشان می‌دهند. آن‌ها با چنین کاری، نقشی کلیدی در تلفیق و هم‌سازی ایده‌ها و رویه‌های هنری درون شبکه‌ای غیررسمی از دیوارنگاران در فلسطین و کشورهای دیگر، ایفا کردند.

یک گردشگر از کار هنری بر دیوار اسرائیلی در بیت‌لحم عکس می‌گیرد.

هنرمندان بین‌المللی، با استفاده از بیش‌تر تصاویر فرهنگ فلسطینی، آثارشان را درون سنت زیباشناسی بومی فلسطین عرضه کردند. این امر به آن‌ها اجازه داد عناصر دیداری مرتبط با مبارزه‌ی فلسطین را برای مصرف مخاطبین جهانی آماده کنند و صدها گردشگر را به بیت‌لحم بکشانند.

«دختر و بادکنک‌ها»، اثر بنکسی

هنرمندان بین‌المللی همچنین مضامین دیداری موجود بر دیوار برلین در دهه‌ی ۸۰ میلادی را به کار بردند – مثل مفهوم «گریز»، از طریق به تصویر کشیدن نردبان‌ها و آسانسورهایی که به بالا و آن سوی دیوار می‌روند. این مضمون توسط بنکسی در دیوارنگاری معروف‌اش در ایستگاه بازرسی قلندیا (دختر و بادکنک‌ها) بسط داده شد.

8

«الاغ و سرباز ارتش اسرائیل» اثر بنسکی، بیت‌لحم (عکس از www.santasghetto.com)

به واسطه‌ی تفاوت‌های اجتماعی، کاربست مجدد نمادهای فلسطینی توسط هنرمندان بین‌المللی ممکن است از سوی بومی‌ها به شیوه‌هایی ناخواسته تفسیر شوند. برای مثال، یکی از دیوارنگاری‌های بنکسی که در آن تصویری از سرباز ارتش اسرائیل را کشیده بود که در حال کنترل کارت شناسایی یک الاغ است، موجب خشم رانندگان تاکسی شد. آنان فکر می‌کردند هنرمند، آنان را با الاغ مقایسه کرده است.

دیوارنگاری هنرمندان خارجی، دیوار اسرائیلی در بیت لحم

در اذهان هنرمندان فلسطینی، هنوز میان دیوارنگاری جناحی یافت شده بر دیوارهای شهری فلسطین و دیوارنگاری‌های «هیپ‌هاپ» هنرمندان جهانی بر دیوار اسرائیلی – که به لحاظ زیباشناختی دلپذیرترند – تمایزی واقعی وجود دارد. علی‌رغم دستاوردهای تکنیکی و زیباشناختی چنین قطعات دیوارنگارانه‌ای، شمار قابل ملاحظه‌ای از هنرمندان فلسطینی و نیز مردم عادی فلسطین، با انتخاب دیوار اسرائیلی به عنوان صحنه‌ی دیوارنگاری‌ها مخالفاند.

دیوارنگاری «چهره به چهره» توسط هنرمند فرانسوی JR بر دیوار اسرائیلی در بیت لحم

فلسطینی‌ها استدلال می‌کنند که دیوار اسرائیلی را، به مثابه‌ی مایه‌ی نفرت، نباید حتی لمس کرد. یک هنرمند محلی در این زمینه می‌گوید: «من روی دیوار اسرائیلی نمی‌کشم. علیه هرکسی هستم بر آن بکشد. به هیچ‌کس کمک نمی‌کنم بر دیوار تفکیک نقاشی کند. برای من و برای ایده‌های من، دیوار به شدت گریه است، رنگی گریه دارد، رنگی نظامی. ما با طراحی، نقاشی و رنگ‌آمیزی دیوار، آن را متفاوت و زیبا نشان می‌دهیم. دیوار گریه است؛ این یک دیوار نظامی است، یک دیوار جداکننده. ما باید رنگ‌اش را همانطور باقی بگذاریم تا مردمی که می‌آیند شوکه شوند.»

بخشی از دیوار اسرائیلی در ابودیس، با کولازی از شاعر فلسطینی، محمود درویش

تنها درصد کوچکی از دیوارنگاری‌های موجود بر دیوار جداکننده‌ی اسرائیل را می‌توان به هنرمندان فلسطینی‌ای که کارشان را در شهرها و روستاهای فلسطینی دنبال می‌کنند، نسبت داد. شاید این رویکرد، قدرت دیوارنگاری را دست کم گرفته باشد. هنرمندان می‌توانند با نقاشی بر دیوار اسرائیلی، نقش مُرادشده‌ی آن را – به‌مثابه‌ی بخشی از ماتریس سراسربین نظارتی – تسخیر کنند، و با چنین کاری، حصار اسرائیل را به یک بوم شهری بدل کنند که برای به‌چالش کشیدن اشغالگری اسرائیل و واژگون‌سازی روایت غلبه‌یافته‌ی صهیونیسم از جنگ، مناسب است.

منبع:

http://www.yourmiddleeast.com/culture/from-national-resistance-to-global-movement-an-intro-to-palestinian-graffiti-photos_30295